

nek autonómiáját és nagyságát, aki önmagán dolgozik, másunk az embert egy abszolútum másává kívánja emelni, mert úgy véli, hogy az ember túl nagy ahhoz, hogy elégséges legyen önmagában.”

\*

Érthető, hogy a külföldi katolikus lapok is nagyobb figyelmet szenteltek a *Paulus-Gesellschaft* mostani értekezletének, mint a két előzőnek. S bár adódnak olyan észrevételeik is, amelyeket helytelennek vagy éppen célzatosnak kell tartanom, az eszmecsereét kivétel nélkül pozitívnak ítélték, igazolva Kellner véleményét: „A szimpozion megmutatta, mi lehetséges ma a világban nyílt párbeszéd útján Kelet és Nyugat között.” Köszönet illeti érte a társrendező szervezet, a *Csehszlovák Tudományos Akadémia szociológiai intézetét* is, elsősorban az intézet vallás-szociológiai osztályának vezetőjét, *Erika Kadlecova* asszonyt, akinek a záró ülésen egy katolikus teológus virágcsokrot nyújtva át külön is tolmácsolta a részvevők hála-ját.

„Herren-Chiemsee-től Marienbadig alig több, mint 200 kilométer az út — mondotta záróbeszédében Garaudy —, azzal azonban, hogy a kongresszus először ült össze kommunistáktól vezetett országban, nemcsak egy határt, de egy küszöböt léptünk át. A neandervölgyiek dialógusában a beszélő felek a partner elméletének és gyakorlatának visszataszító elemeivel hajigálják egymást. A széplelkek dialógusában elmo ssák a határokat és mindenben

megegyeznek. Az igazi dialógusban viszont megjelölik ezeket a határokat, hogy egymástól tanuljanak, s azt, ami jó a másiknál, magukévá tegyék. Ebből a mostani dialógusból senki sem távozik úgy, mint ahogyan hozzákezdett...”

Fontos mindenesetre tudomásul vennünk, hogy azok a fejtegetések, amelyek a dialógus során elhangzottak, nem fejezik ki szükségszerűen sem az összes marxisták, sem az összes keresztények felfogását. Az utolsó sajtókonferencián a szövívők egyképpen kiemelték ezt. „A *Csehszlovák Tudományos Akadémia* — mondta *Erika Kadlecova* — kétségekívül állami intézmény, de tudományos és nem politikai szervezet, vagyis nem kötelezheti el a kormányt. Ezért vagyunk szabadok és azt mondjuk akadály nélkül, amit gondolunk. Másfelől aktív tagjai vagyunk a kommunista pártnak, de nem vagyunk illetékesek annak nevében beszélni. Amit mi előadtunk, a saját eszménk és kutatásaink.” *Kellner*: „A *Paulus-Gesellschaft*ftnak nincs sem hivatalos megbízatása, sem hivatalos funkciója. Az utóbbi évek tapasztalata felkeltette az egyházi tekintélyek érdeklődését, de ezek nem gyakorolnak semmiféle cenzúrát, és mi sem kívánunk semmi egyházi garanciát.” *Garaudy*: „Mi, nyugati kommunisták, pártjainkkal — nem csupán valamely áramlattal — egyetértésben jöttünk ide. De mint kutatók nyilatkozunk meg és nem a párt nevében beszélünk. Mindaz tehát, amit előadtunk, nyilvánvalóan nem kötelezheti a vonatkozó párt tagjait.”

## A KIS ÚT

„Valaki súlyosan megsértett engem. Megbocsátottam neki, el akartam felejteni a bántást, de a sértéssel együtt annak az embernek az emlékét is kitöröltem a lelkemből — számomra az illető többé nem létezik. Lehet-e viselkedésem ellen a keresztény erkölcs szempontjából kifogást tenni?”

Egy levélből idézem ezt a részletet, amelyben a többi közt még ezt olvasom: „Őszintén meg akarok bocsátani, mert tudom, hogy meg kell bocsátanunk az ellenünk vétközőknek. Nem is haragszom rá, nem gyűlölöm, nem kívánok neki rosszat. Csak azt akarom, hogy az én életemben ne sze-

repeljen többet: nem akarom látni, nem akarok róla hallani. Tőlem el lehet, vagy meghalhat, nekem mindegy, nem veszek róla tudomást.”

A keresztény erkölcs szempontjából arra a kérdésre, hogy helyes-e ez a viselkedés, a leghatározottabb *nem*-el kell válaszolnom. Aki felebarátjával

szemben — még akkor is, ha az nagyot vétett ellene — a teljes közömbösség, az elzárkózás, a nem-törődés álláspontjára helyezkedik, az súlyosan vétkeszi a krisztusi törvényt ellen: „Szeresd felebarátodat, mint saját magadat”).

Ez a felelet az első pillanatra talán túl keményen hangzik, talán egy kicsit értetlenül is áll vele szemben az olvasó. De csak azért, mert igazában ritkán gondoljuk meg, hogy mit jelent a felebaráti szeretet, sőt egyáltalában alig-alig tudatosítjuk, hogy mi a szeretet.

Mikor a szeretetről beszélünk, rendszeren meglepésünk azzal, hogy az általánosságoknál maradunk: „Hiszen úgymint mindenki tudja, mi az.” És ha mégis ki akarjuk fejteni a mivoltát, akkor elmondjuk, hogy szívesen vagyunk annak a közelében, akit szeretünk, vonzódunk hozzá, melegséget érzünk a szívünk körül, ha róla beszélünk és azt kívánjuk, hogy minden jó legyen neki...

A klasszikus filozófia is ebből a mindennapi tapasztalatból indult ki, ezt dolgozta fel, mélyítette el és így jutott a szeretet meghatározásához. Mint *Arisztoteles* kifejti, minden dolog vágyódik afelé, ami jó neki, és ez a vágyódás indítja az akaratot a megismert jó felé. A jóban való gyönyörködés és a feléje való törekvés — *Arisztoteles* szerint — a szeretet lényege.

A keresztény szeretet azonban ennél sokkal gazdagabb, gyökerei mélyebbre nyúlnak, hatása sokkal átfogóbb. Már a neve is egészen más, mint minden egyéb szeretet-megnyilvánulásé. A görög nyelvben, amely az első keresztény hithirdetés nyelve volt, olyan szóval szerepel, amely jóformán ismeretlen a klasszikus és hellenisztikus irodalomban. A Szentírás így mondja: *agapé*. Viszont a nem keresztény irodalomban a szeretet profán és vallásos értelemben egyformán: *eros*.

Az *eros* egy személynek egy másik személyhez, vagy az emberek egy csoportjához való vonzódását jelenti, amely egyszer keletkezik, növekszik, de meg is szűnhet. Az *agapé* minden emberre kiterjed, reális, a létből fakadó kapcsolatot jelent, ami ténylegesen benne van az emberben, csak tudatosítani kell és soha nem szabad kiölni magunkból. Az *eros* bizonyos

határozott irányú emberi megnyilatkozásokat jelent: segítséget, szolgálót önatadást; az *agapé* a személyes lét totális megnyilvánulása, az egész embert áthatja és a lélek minden képességét mozgásba hozza. Ezért érvényre juttatása új korszakot jelent az emberiség történetében, új létformát, amelyben az ember él.

Hogy a keresztény szeretet mibenlétét igazán megérthessük ki kell lépünk a mindennapi életszemléletből, el kell felejtenünk önzően individualista gondolkodásmódunkat. Ez az önző felfogás elhitheti az emberrel, hogy az „egyen” minden mástól független, önmagában és önmagáért élő egyed. Különösen belső, lelki világáról hajlandó az ember azt gondolni, hogy az szuverén: tetszése szerint vesz fel a külső világból értesüléseket, indításokat — saját tartalmából pedig csak annyit fejez ki, amennyit akar és hatását is csak abban az irányban fejti ki, amelyben akarja.

Valójában azonban ez nem így van. A biológia, a lélektan és a szociológia egyaránt kimutatja, hogy az egymástól független individuumok létezése merő fikció. Az emberiség egyetlen nagy család, amelynek tagjai egymásra vannak utalva, teljesen elkülönülve nem is élhetnének meg. Sőt a látható, közvetlenül tapasztalható kölcsönhatásokon kívül még valami titokzatos lelki kapcsolat is van az emberek között: a lélek közvetlenül, minden fizikai megnyilvánulás nélkül is tud egy másik lélekre hatni. Nem tudjuk, hogyan történik ez, de mint tény el kell fogadnunk, mert máskülönben nem tudnánk megérteni egy sereg lélektani jelenséget, de nem tudnánk megérteni a mély közösséget (család, nemzet) fennmaradását sem, amely-viszont az egyéni lét alapfeltétele.

Az egyes ember tehát nem szakíthatja ki magát az egyetemességből, mert a létezés legősibb törvénye szerint az embert minden más emberrel szoros kötelék fűzi össze. A közösséggel való együtt-élésnek ezt az univerzális természet-törvényét, amelyet elhomályosított az emberi önzés, Krisztus a maga eredeti tisztaságában állította a szemünk elé és amikor kimondta a felebaráti szeretet parancsát, az ősi törvénynek isteni tekintélyt biztosított.

Ezek után nem szorul külön bizonyításra, hogy vétkeznek a krisztusi törvény ellen mindenki, aki megzavarja a közösségi együtt-élés harmóniáját — akár úgy, hogy megbántja embertársát, akár úgy, hogy a bántást nem akarja megbocsátani. Az Úr Jézus félreérthetetlenül beszél: ... aki atyafiára haragszik, méltó az ítéletre...” (Máté 5).

Azonban a harag, a gyűlölet, még nem a legnagyobb bűn, amit a felebaráti szereteltt ellen el lehet követni. Aki gyűlöl, az még nem tagadta meg teljes egészében az emberi összetartozást, hanem csak elrontja, esetleg rosszra használja fel. A gyűlölkedő ember találkozni akar a másik emberrel — igaz, sokszor csak azért, hogy árthasson neki. Szörnyű lelkiállapot ez, de azért még mindig van benne valami összekötő szál a másik ember felé és mindig megvan a lehetőség a kiengesztelődésre, a jóindulatú kapcsolatot helyreállítására.

A szeretet ellen elkövethető legsúlyosabb bűn, a szeretet tulajdonképeni ellentéte: a közömbösség, a nem-törődés, az embertársától való teljes elfordulás. Ilyenkor az összekötő szál végleg elszakad. Hogy ez valóban így van, arról az Úr Jézus tulajdon szava győz meg. Az irgalmas szamaritánusról mondott példabeszédében nem a gyűlöletet állítja oda, mint a szeretet ellenpólusát, hanem az érzéketlenséget. Félelmetesen hangzanak az Údvözítő elítélő szavai, mikor komor egyszerűséggel csak ennyit mond: (a sebe-

sült felé közeledett egy pap) „és látván őt, tovább ment” (Luk. 10). Az utolsó ítélet leírásánál a mindig szelíd, jóformán mindent megbocsátó Mester örök büntetéssel fenyegeti meg a közömbösséget, a felebaráttal szemben való érzéketlenséget: „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, mert éheztem és nem adtatok ennem...” (Máté 25). Nem az étel miatt, mert az ember több az ételnél, hanem a közömbösség, az érzéketlenség miatt! Es hogy félreértés ne legyen, az Úr hozzá teszi: „Bizony mondom nektek, amit nem cselekedtetek egynek a legkisebbek közül, nekem sem cselekedtetek” (U. o.). Aki tehát nem érzi át a nagy testvéri közösséget, amely kivétel nélkül minden embert összeköt, aki kiszakítja magát az emberiség egyetlen nagy családjából, annak nincs helye az Isten országában.

Visszatérve még a kiinduláshoz, tegyük hozzá, a törvényt a mindennapi életre alkalmazva, a következőket Természetesen lehet olyan eset, hogy helyesebb az, ha az ember visszahúzódik annak a társaságától, akinek a viselkedése bántó, aki újra és újra ellenünkre tesz valamit. De ennek a visszahúzódnak sohasem szabad teljes közömbösséggé válnia. Mindig meg kell őriznünk az emberi összetartozás érzését, nyitva kell tartanunk szívünkben a kiengesztelődés útját és soha sem szabad hiányoznia bennünk a segítőkészségnek, mindenkivel — még azzal szemben is, aki súlyosan megsértett bennünket.

Borbély Kamill

## NAPLÓ

AZ ÚJ BÍBOROSI KINEVEZÉSEK VISSZHANGJA. Köztudomású, hogy VI. Pál pápa az ezévi június hó 26-ra összehívott konzisztórium-ban 27 új bíborost nevezett ki. Számuk ezzel 120-ra emelkedett, ami újabb csúcst jelent a Szent Kollégium történetében. A bíborosok számát, mint ismeretes, V. Sixtus 1586-ban 70-ben rögzítette, a legutóbbi évtizedekben végbement történelmi változások azonban — a latinamerikai és ázsiai országok politikai súlyának megnövekedése, Afrika és Óceánia népeinek felszabadulása a gyarmati uralom alól, saját nemzeti hierarchiák alakulása — szükségessé tették ennek a megkötésnek elejtését. XXIII. János pápasága alatt már 88 tagja is volt a testületnek, majd VI. Pál 1965 februárjában 103-ra emelte a létszámot.

A most kiosztott bíborosi kalapokat 11 nemzethez tartozók kapták, és-pedig 12 olasz, 4 északamerikai, 3 francia, 1 monacói, 1 svájci, 1 bolíviai, 1 argentin, 1 német, 1 lengyel, 1 holland és 1 indonéziai. Öt nuncius vagy internuncius és egy apostoli delegátus szerepel köztük, nevezetesen Ribeli mad-